

коммуникативті әрекет. Оның құрамдас бөлігі – коммуникативті мінез-құлық – бұл қоғамның нормалары мен дәстүрлерімен реттелетін мінез-құлық. Бұл коммуникативті мінез-құлықтың ерекшеліктері мен даму дәрежесі, оны зерттеуге және өлшеуге болады, сонымен қатар баланың дамуы мен түзетуінің нақты міндеті болады.

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларда, атап айтқанда, ПДТ балаларда коммуникативті қарым-қатынас дағдыларын дамыту мәселесі ерекше өзектілікке ие болады, өйткені коммуникативті қарым-қатынас, қарым-қатынасқа түсу, ауызша сөйлеуді қабылдау және өңдеу дағдылары кеш дамиды, өзіндік ерекшеліктері бар, әлеуметтік бейімделудің жеткіліксіздігімен байланысты проблемалар туындайды. Бұл проблема әсіресе бастауыш мектепте зияты зақымдалған балаларды оқыту кезеңінде, қарым-қатынас оқу іс-әрекетінің негізіне айналған кезде өзекті болып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Лисина М.И. *Общение, личность и психика ребенка.* – М.: Воронеж, 2011.
2. Запорожец А.В. *Избранные психологические труды.* / А.В. Запорожец – М.: Просвещение, 2006.
3. Золотова О.И. *Развитие коммуникативной компетентности учащихся в урочное и внеурочное время [Электронный ресурс].* URL: <http://videouroki.net/filecom.php?fileid=98670034>
4. Тижоева Н.К. *Формирование взаимодействия младших школьников с умеренной умственной отсталостью в процессе театрализованных игр // Перспективы развития науки в области педагогики и психологии : сб. науч. тр. по итогам Междунар. науч.-практ. конф. – Челябинск, 2015.*
5. *Выготский, Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте.* – М.: Просвещение, 2001.
6. Эльконин Д.Б., *Психология игры.* – 2-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2012.

УДК 376.37
МРНТИ 14.35.01

Л.К. Макина¹, Н.А. Сайлаугалиева²

¹п.ғ.к.доцент., Абай атындағы ҚазҰПУ

²7М01902 – Арнайы педагогика: Логопедия мамандығының 2-курс магистранты, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан,

**5-6 ЖАСТАҒЫ ЖСТД БАЛАЛАРДЫҢ ҰСАҚ МОТОРИКАСЫН
ДАМУЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ҚАҒАЗ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ)**

Аңдатпа

Мақалада мектепке дейінгі жастағы сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар балалардың ұсақ моторикасының дамыту жолдары қарастырылған. Сөйлеу тілі күрделі бұзылған мектепке дейінгі жастағы балалардың ұсақ моторикасын қағаз арқылы дамыту теориялық тұрғыда қарастырылып, арнайы педагогикадағы қағаз арқылы дамытудың бірқатар тәсілдері берілген.

Түйін сөздер: сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар балалар, мектепке дейінгі жастағы сөйлеу бұзылыстары бар балалар, ұсақ моторика, қағаз арқылы дамыту

Макина Л. К.¹, Сайлаугалиева Н. А.²

¹научный руководитель, к.п.н., КазНПУ им. Абая,

²магистрант 2 курса по специальности 7М01902 – Специальная педагогика: Логопедия, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

**ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МЕЛКОЙ МОТОРИКИ ДЕТЕЙ
С ОНР 5-6 ЛЕТ (С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ БУМАГИ)**

Аннотация

В статье рассмотрены пути развития мелкой моторики у детей с тяжелыми нарушениями речи в дошкольном возрасте. Развитие мелкой моторики детей дошкольного возраста со сложными нарушениями речи через бумагу рассматривается теоретически и дается ряд подходов к развитию через бумагу в специальной педагогике.

Ключевые слова: дети с тяжелыми нарушениями речи, дошкольники с нарушениями речи, мелкая моторика, развитие посредством бумаги

Makina L.K.¹, Sailaugaliyeva N.A.²

¹scientific supervisor, c.p.s.,

Kazakh National Pedagogical University named after Abay

²a 2nd year master student, major in 7M01902 – Special pedagogy: Speech Therapy,
Almaty, Kazakhstan,

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF FINE MOTOR SKILLS OF CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS 5-6 YEARS OLD (USING PAPER)

Abstract

The article discusses the ways of developing fine motor skills in children with severe speech disorders in preschool age. The development of fine motor skills of preschool children with complex speech disorders through paper is considered theoretically and a number of approaches to development through paper in special pedagogy are given.

Keywords: children with severe speech disorders, preschoolers with speech disorders, fine motor skills, development through paper

Л.С. Выготский, А.В. Запорожец, Д.Б. Эльконин өздерінің еңбектерінде мектепке дейінгі жастағы балалардың ұсақ моторикасын зерттеу мәселесіне айрықша көңіл бөлген. Қолдың дамуы мен мидың дамуы арасындағы байланысты танымал ғалымдар, физиологтар: В.М. Бехтерев, И.П. Павлов, И.М. Сеченов, баланың сөйлеу тілін зерттеуші – М.М. Кольцова, М. Монтессори, В.А. Сухомлинский сынды педагогтар зерттеді. Ұсақ моториканың даму мәселесіне Т.В. Фадеева, С.В. Черных, А.В. Мельникова, З.И. Богатеева және т.б. ерекше көңіл бөлді.

Мануалды (қолмен) қозғалыстардың мидың дамуына ықпалы б.з.д XI ғасырда Қытайда белгілі болған. Қол және саусақтар қатысатын ойындар дене мен ақыл-ойдың үйлесімді дамуына, ми жүйесін қалыпты жағдайда ұстауына ықпал етеді. Моториканы дамытуға арналған жаттығуларды үнемі жасау таным процесстерінің, жүрекқан тамырлары мен ас қорыту жүйесінің қызметінің дамуына ықпал етеді, эмоционалды қажуды азайтады, өзғалыс координациясын, қолдың күші мен ептілігін дамытып, өмірлік тонусты қолдайды. [1]

Зерттеушілер әр саусақтың ми қыртысында кең өкілдігі бар екенін дәлелдеді. Қол саусақтарының қозғалыстардың дамуы алдында буындардың артикуляциясы дамиды. Саусақтардың дамуына байланысты мида "адам денесінің схемасы" проекциясы қалыптасады. Сондай-ақ сөйлеу реакциялар саусақ жаттығуларына тікелей байланысты. Егер саусақ қозғалыстарының дамуы жасқа сәйкес келеді, содан кейін сөйлеудің дамуы да норма шегінде. Екінші жағынан, егер саусақтардың дамуы артта қалса сөйлеудің дамуы артта қалады. Бұл жағдайда жалпы моторика қалыпты болуы мүмкін диапазонында немесе тіпті одан да жоғары болады.

Осылайша, қол функциясының және адамның сөйлеу функциясының дамуы өзара байланысты және параллель жүреді. дифференциалданған және ұсақ қозғалыстарды орындайтын қол функциясының жетілгеніне қарай мидың қабығындағы олардың өкілеттік аймағы да артады.

М.М. Кольцова зерттеулеріне сүйене отырып, қаламмен жазу, қарындашпен сурет салу, қайшымен жұмыс істеу, қағазды бүктеу ұсақ моториканы дамытатытан нәтижелі құралдар екенін айтуға болады. Жаттығуларды орындау барысында қолдың бұлшық еттері үш негізгі функцияны орындайды: сезімдік рецепторларға ықпал етеді, таным белсенділігін арттырады, энергия аккумуляторы болып табылады. Егер бала заттармен белсенді түрде манипуляция жасайтын болса, онда қолдың бұлшық еттері мен терісі қозғалыс уақытында миды көруге, ажыратуға, сезіну, есте сақтауға «үйретеді». Балаларды зерттеудің нәтижелері бойынша келесі заңдылық анықталған: егер қол саусақтарының қозғалыс дамуы жас ерекшеліктеріне сай болса, онда сөйлеу тілдік дамуы да нормаға сай, егер қол саусақтарының дамуы тежелсе, онда мектепке дейінгі жастағы балада айқын сөйлеу тілінің кешеуілдеуі болады. [2]

Сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балаларда мектепке барға кезде қол моторикасының жеткіліксіз дамуы болады. Олар қайшымен мүлдем дерлік қолдана алмайды, қарындарштармен және бояулармен дұрыстап бояй алмайды, тіпті кейде қасықты дұрыс ұстай алмайды. Мұндай балалар ұялшақ, өз күштеріне сенімсіз болады.

Мектепке дейінгі жас кезеңі, әсіресе 5-6 жас қол қозғалысының механизмінің белсенді даму кезеңі болып табылады. Алайда сөйлеу бұзылыстары бар балаларда бұл кезең қиындықпен өтеді,

себебі қол саусақтары мен білезіктерінің ұсақ бұлшық еттерінің жеткіліксіз қалыптасқандығынан, жүйке бұлшық еттік басқарудің жетіспеушілігі болатындықтан. Психомоторикасының жеткіліксіз дамуы оқу әрекетіндегі физиологиялық шаршау мен зейіннің әлсіреуіне және жүйке жүйесінің тез шаршауына алып келеді. [3]

Мектепке дейінгі жаста балада барлық ағза жүйесінің, соның ішінде жүйке бұлшық еттің өзара әрекетінің көрсеткіштері ретінде есептеуге болатын координациялық қабілеттердің қарқынды дамуы жүреді. Координациялық қабілеттердің дамуы баланың жалпы дамуына ықпал етеді, ақыл ой сенсерлік әрекетті белсендендіру мектепке дайындықтың бір элементі болып табылады, яғни баланың мектепке дайындығы кезінде, 5-6 жасында конитивті функцияларын дамытудан тыс, жалпы әне қолдың ұсақ моторикасын дамытуы бойынша тікелей білім беру әрекетін өткізу маңызды болып табылады.

Балалардың саусақтарын дамытуға арналған жаттығулар баланың моторикасын ғана емес, сонымен қатар психикалық және сөйлеу дағдыларын да жетілдіретіні атап өтілді. Өз кезегінде қолдың моторикасын қалыптастыру қозғалыс анализаторы мен визуалды қабылдауды, сезімталдықтың әртүрлі түрлерін, қозғалыстарды үйлестіруді, кеңістікте бағдарлану және т. б. дамуымен тығыз байланысты.

Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілінің бұзылстары бар балаларда ұсақ моториканы дамыту жұмыстары жүйелі түрде жүргізілуі керек. Педагог балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес осы әрекетті орындау үшін дидактикалық және ақпараттық материалдарды мұқият таңдауы керек. Бұл жұмыс негізінен ойын түрінде жүргізілетіндіктен, ол балаға іс-әрекеттен қуаныш пен шаттану сезімдерін беру керек және артық жұмыс істемеуі керек.

5-6 жастағы сөйлеу тілі бұзылыстары бар балаларда қағазды пайдалану кезінде ұсақ моториканы дамыту бойынша жұмыс өте қызықты және тиімді болып табылады. Қағазбен жұмыс арқылы мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі бұзылыстары бар балалармен жұмыс жасай отырып, балаларда келесі біліктерді дамытуға болады:

- "қағаз қамыры" жұмсартылған қағазды саусақтарыңызбен илеу;
- қағаз шарларын әр саусағыңызбен кезекпен жылжыту;
- қағаздан жасалған моншақтарды жұқа таспаға байлап, моншақтар жасау;
- "қағаз қамырынан" қағаз шарларын бұрау
- қағазды бүктеу (жалбыз қағаз кесектері);
- қағаз әшекейлерін арқанға салу;
- түймелерді, ілгектерді, құлыптарды бекіту, қақпақтарды бұрау,
- механикалық ойыншықтарды бастау; бұрандаларды, жаңғақтарды бұрау;
- сурет салу, бояу, штрихтау;
- қайшымен кесу;
- ұсақ бөлшектерді желімдеу;
- қарындашты өз осіне айналдыру;
- қарындаш қағазға орау. [4].

Қағазбен жұмыс балалар үшін қызықты және тартымды. Бұл техниканы қолдана отырып, қолдарындағы ұсақ моториканың айырмашылығында проблемалары бар балалар бұл мәселені қағазбен жұмыс арқылы жеңе алады. Сонымен қатар бұл жұмыс процесінде қағазбен жұмыс кезінде балалардың дамып, шығармашылық ойлау және қиял. Мектеп жасына дейінгі балалар әлемді, оның әртүрлілігі мен сұлулығын зерттейді. Бұл әдіс ересек топтағы мектеп жасына дейінгі балаларда қолдың ұсақ моторикасын ғана емес, сонымен қатар логиканы, жоспарлау және модуляциялау қабілеттерін дамытуға, сонымен қатар қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Бұл мектепке дайындық кезінде үлкен маңызға ие.

Е.А. Шилкова, Н.Г. Пищикова, Е.А. Каминская қағаздан құрастыру және модельдеу техникаларын оқыту кезінде ойын, еңбек, оқыту және шығармашылықты бөлінбейтін тұтасқа біріктіру көзделетінін, бұл практикалық, танымдық және ойын міндеттерінің бірыңғай шешімін қамтамасыз ететінін атап өтті. Білім беру қызметі ойын түрінде жүзеге асырылады, оның негізінде ерекше шығармашылық жұмыстар жасалады. Қағазбен жүргізілетін іс-әрекеттер балалардың сана бақылауымен қолмен жұмыс істеу қабілетін дамытады, оларда қолдың ұсақ моторикасы, саусақтардың дәл қимылдары жетілдіріледі, көз өлшегіші дамиды. Сондай-ақ, қағазбен жұмыс жасау кезінде есте сақтау қабілеті дамиды, еңбек дағдылары жетілдіріледі, еңбек мәдениеті қалыптасады және

жетілдіріледі, балалар ұқыпты болуға үйренеді, материалды ұқыпты және үнемді пайдалану дағдылары қалыптасады, жұмыс орнын ұқыпты ұстау дағдылары дамиды.

Қарапайым қағаздан бұйымдар, ойыншықтарды жасау бойынша жұмыс балаларды қағаздан жасалған конструктивті-пластикалық шығармашылықтың сиқырлы әлеміне енгізеді. Қағаздан "қағаз пластикасын" жобалау мен модельдеуде әртүрлі әдістер бар, мысалы:

– декупаж (фр. decouper-кесу)

– маталарға, ыдыс-аяқтарға, жиһаздарға және т.б. сәндік техника, оның негізі әр түрлі материалдардан (ағаш, қағаз, былғары, Маталар және т. б.) суреттерді мұқият егжей-тегжейлі кесу болып табылады, олар кейіннен әр түрлі беттерге жабыстырылады немесе бекітіледі. Бұл әдіс дәлдікті, көп уақытты, шыдамдылықты, табандылықты қажет етеді және қажетті нәтижеге жетпес бұрын көптеген әрекеттерді қарастырады.

– оригами-қағаздан адамдардың, жануарлардың, Геометриялық денелердің фигураларын бүктеудің жапондық өнері; бұл интерактивті ойын технологиясы, қағаз құрастырушы, танымдық және көркемдік-эстетика

Қағаз пластикасының бірнеше түрін атап өтеміз:

– "квилинг" – бір-бірімен желімделген парақтардан спиральға бұралған ұзын және тар жолақтардан жалпақ немесе көлемді композициялар жасау өнері;

– "аяқтау" – жаттығу немесе тапсырмаға байланысты қажетті түсті және мөлшердегі гофрленген көп түсті қағаздан квадраттарды кесу. Желім мен таяқшаның көмегімен кесілген квадраттар қажетті пішіннің бетіне бекітіледі;

– көлемді қағаз пластикасы – қағаздан көлемді қолөнер жасау;

– жыртылған қағаз – көбінесе газет немесе өте жұқа қағаз, оны бала жыртады. Қағазды жырту кезінде пайда болған пішіндерді композиция немесе аппликация жасау үшін негізге жабыстыруға болады;

– мыжылған қағаз – қағазды бұғу және кесу негізінен көлемді кескін жасауға дейін азаяды немесе панельдерге немесе әшекейлерге қолөнер жасау үшін қолданылады. Жұмыс нұсқаулық бойынша ересектермен бірге кезең-кезеңмен жүзеге асырылады;

– тоқу. Тоқу үшін қағаздың оның үш қасиетін – икемділігін, беріктігі мен қалыңдығын ескере отырып, әртүрлі сапалы қағазды пайдаланады. Әр түрлі фигуралар түрінде блоктармен орналастырылған жолақтармен тоқиды.

– қағазды домалату. Қағаз жұмсақ болғанша қолында мыжылады. Содан кейін одан допты ораңыз. Содан кейін бұл қағаз кесегі желіммен жағылып, негізге жабыстырылады.

– тесу. Қарындаш қағаздың квадратының ортасына өткір ұшымен қойылады және айналмалы қозғалыспен оралады. Саусақпен ұстап, шаршының шеті қарындаштан түсіп кетпеуі үшін оны желіммен шыныаяққа батырады. Сосын квадрат негізге желімделіп, оны қарындашпен басады. Тек содан кейін олар қарындашты алады, ал бүктелген шаршы қағазға жабысып қалады. [5]

5-6 жастағы сөйлеу тілінде бұзылыстары бар алалардың қағаз арқылы практикалық жұмысы – сурет салу, аппликация және т.б. ұштастыра отырып қағаз өнімдерін жасау. Сонымен қатар, олар сөйлеу, графикалық, қағазбен практикалық дағдылар сияқты дағдылар тобын қалыптастырады, объектілердің құрылымдық ерекшеліктері туралы идеяларды дамытады, шығармашылық топтың құрамында белсенділік көрінеді.

5-6 жастағы сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балалардың сөйлеу дағдылары баланың сәндік және көркем өнер туындыларын ажырататындығына, жеке өнер туындыларын атауға және сипаттауға, көркем шығармашылықтың түрлері мен нәтижелерін ажыратуға, графикалық және көркем және еңбек әрекеттерін сөйлеуге байланысты қалыптасады. Графикалық дағдылар үлкен мектеп жасына дейінгі балада қағаздан жасалған бұйымның сызбаларын, болашақ бұйымның психикалық бейнесін жасау, заттардың құрылымдық ерекшеліктеріне бағдарлау, оларды ою-өрнектермен безендіру, макеттерде өрнектерді орындау кезінде дамиды.

Қағаз пластикасы сияқты әмбебап техниканы балалармен жұмыс жасауда қолдану баланың жан-жақты дамуына оң әсер етеді деп қорытынды жасауға болады. Бұл әдіс баланың білімі мен дағдыларын байытады, оның әмбебап дағдыларын дамытады және қолдың ұсақ моторикасын дамытады.

Қағаз материал ретінде қол жетімді, қолдану және өндеудің қарапайымдылығы балаларды қызықтырады. Үлкен мектеп жасына дейінгі балалар қағазды бірнеше рет бүктеу, бұғу, кесу, желімдеу, бұрау сияқты әртүрлі әдістер мен әдістерді құмарлықпен игереді.

Жұмыс кезінде мектеп жасына дейінгі балаларда ұсақ моториканың қарқынды дамуы байқалады. Балалар барлық жұмыстарды ересектердің көмегінсіз, басынан бастап соңғы нәтижеге дейін өз бетінше жасағысы келеді, өйткені бала оның жетістікке жететініне көбірек сенеді.

Қағазбен жұмыс сияқты әмбебап техниканы балалармен жұмыс жасауда қолдану баланың жан-жақты дамуына оң әсер етеді деп қорытынды жасауға болады. Бұл әдіс баланың білімі мен дағдыларын байытады, және қолдың ұсақ моторикасын дамытады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Крупенчук О.И. Система работы по развитию мелкой моторики у детей с патологией / О.И. Крупенчук. – М.: Литера, 2014. – С.2187
2. Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка / М.М. Кольцова. – М.: Просвещение, 2013. – С. 228.
3. Аксенова, М. Развитие тонких движений пальцев рук у детей с нарушением развития / М. Аксенова // Дошкольное воспитание. – 2015. – №8. – С. 62-65.
4. Прищепина, С. Мелкая моторика в психофизическом развитии дошкольников / С. Прищепина // Дошкольное воспитание. – 2015. – № 1. – С. 60-63.
5. Соколова Е.В. Готовимся к школе. Развиваем моторику руки. 5-7 лет / Е.В. Соколова, Н.Н. Нянкoвская. – М.: Академия развития, 2019. – С. 32.

УДК 376.33

Г.О. Нагиева¹, Г.К. Алишынбекова².

¹ 7М01901 – Дефектология мамандығы бойынша 1 курс магистранты, akuped_01@inbox.ru

² Ғылыми жетекшісі, б.ғ. к., қауымдастырылған профессор, gulnaz_gak@mail.ru

КОХЛЕАРЛЫ ИМПЛАНТТАЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ЕСТІП-СӨЙЛЕУІН ОҢАЛТУ

Аңдатпа

Бұл мақалада естімейтін балалар мен ересектердің есту қабілетін қалпына келтірудің тиімді әдісі – кохлеарлы имплантация туралы жазылған.

Естіп-сөйлеу тәсілінің мақсаты – естімейтін баланың қоршаған дыбыстарды және сөйлеуді еркін естіп қабылдауы. Естіп-сөйлеу тәсілінің негізі – тіл мен сөйлеуді баланың есту қабылдауын дамыту арқылы үйренуі. Бұл тәсіл баланы қоршаған ортадағы дыбыстарды қабылдауға үйретуге негізделген, бұл сөйлеу мен тілдің табиғи дамуына әкеледі, ал естіп сөйлеу тәжірибесі баланың сөйлеу тілі арқылы өзара әрекеттесуін және естіп-сөйлейтін ортаны құруды талап етеді.

Түйінді сөздер: кохлеарлы имплантация, естіп-сөйлеу тәсілі, оңалту

Нагиева Г.О¹, Алишынбекова Г.К².

¹ магистрант 1 курс по специальности 7М01901 – Дефектология, akuped_01@inbox.ru

² Научный руководитель, к. б. н., ассоциированный профессор, gulnaz_gak@mail.ru

СЛУХОРЕЧЕВАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ У ДЕТЕЙ С КОХЛЕАРНОЙ ИМПЛАНТАЦИЕЙ

Аннотация

В этой статье рассказывается об эффективном способе восстановления слуха у неслышащих детей и взрослых - кохлеарной имплантации.

Цель слухоречевого подхода состоит в том, чтобы язык и речь изучались ребенком через развитие слухового восприятия. Данный подход базируется на том, чтобы научить ребенка воспринимать звуки окружающей среды, приводя к естественному развитию речи и языка, а слухоречевая практика требует, чтобы с ребенком взаимодействовали через разговорный язык и создавали слухоречевую окружающую среду.

Ключевые слова: кохлеарная имплантация, слухоречевой подход, реабилитация.